

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2024

MUDr. Barbora Zelenková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

COVID-19 a populistická radikální pravice v ČR

Bakalářská práce

Autor práce: MUDr. Barbora Zelenková

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3.1. 2024

MUDr. Barbora Zelenková

Bibliografický záznam

ZELENKOVÁ, Barbora. *COVID-19 a populistická radikální pravice v ČR*. Praha, 2024. 37 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Rozsah práce: 74 075

Abstrakt

Pandemie onemocnění COVID-19 byla jednou z největších krizí se kterými se Česká republika musela za poslední desetiletí vyrovnávat. Političtí aktéři na tuto krizi nejprve reagovali spontánně, později s průběhem dalšího vývoje se začaly etablovat postoje ovlivněné ideologickým zaměřením jednotlivých politických hnutí.

V médiích jsme mohli sledovat vyjádření populistických radikálně pravicových politiků a jejich stoupenců. V České republice je tento politický směr reprezentován především hnutím SPD pod vedením Tomia Okamury, proto se tato práce zaměří na něj. Bylo možné pozorovat vyjádření, která zpochybňovala závažnost pandemie a nutnost preventivních opatření. Dění bylo také využito k upoutání pozornosti na dlouhodobé zájmy SPD, jako je vystoupení z Evropské Unie.

Tato práce se za pomoci kvalitativních metod zaměřuje na jednotlivá vyjádření ze strany SPD k dění okolo pandemie COVID-19 v prvním roce od jejího začátku a hodnotí, do jaké míry tyto postoje zapadají do všeobecné ideologie populistických krajně pravicových hnutí. Nejprve však bude čtenář za pomoci rešerše odborné literatury seznámen s obecnými koncepty populismu a krajní pravice a také s hnutím SPD se zaměřením na jeho vývoj od jeho založení v roce 2015.

Abstract

The COVID-19 pandemic was one of the biggest crises the Czech Republic has had to deal with in the last decades. At first, political actors responded spontaneously to this crisis, later with the course of further development, positions influenced by the ideological focus of individual political movements began to be established.

In the media, we could follow the statements of populist radical right politicians and their supporters. In the Czech Republic, this political movement is mainly represented by the party SPD under the leadership of Tomio Okamura, therefore it will be the focus of this thesis. We could observe statements that questioned the seriousness of the pandemic and the necessity of preventive measures. The events were also used to draw attention to SPD's long-term interests, such as withdrawal from the European Union.

Using qualitative methods, this work focuses on individual statements coming from SPD regarding the events surrounding the COVID-19 pandemic in its first year, and evaluates to what extent these attitudes fit into the general ideology of the populist radical right. First, however, with the help of academic literature the reader will be introduced to the general concepts of populism and the far right, as well as SPD, with a focus on its development since its foundation in 2015.

Klíčová slova

COVID-19, pandemie, krajní pravice, populismus, nativismus, krize, ČR

Keywords

COVID-19, pandemic, far-right, populism, nativism, crisis, Czechia

Title/název práce

COVID-19 and the populist radical right in Czechia

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Mgr. Janu Charvátovi, M.A., Ph.D. za cenné rady a odborné vedení.

Zároveň bych ráda poděkovala svým rodičům a sestře za trpělivost a podporu v dlouholetém studiu.

Obsah

Obsah	1
Úvod	2
1 Terminologie a teoretické ukotvení pojmů	2
1.1 Teorie populismu	2
1.2 Pravolevá osa politického spektra	9
1.3 Krajiní pravice	11
1.3.1 Nacionalismus	13
1.3.2 Populistická radikální pravice	18
2 SPD	21
2.1 Vývoj strany	21
2.2 Teoretické zařazení	24
3 Pandemie COVID-19	25
3.1 Průběh pandemie v ČR a reakce SPD	25
3.2 Postoj SPD k očkování	29
Závěr	30
Summary	32
Použitá literatura	34

Úvod

Populistické radikálně pravicové strany se v posledních desetiletích etablovaly jako stabilní součást evropské politické scény a Česká republika není výjimkou. SPD Tomia Okamury je již několik let součástí poslanecké sněmovny a své zástupce má i v Evropském parlamentu a v krajských zastupitelstvech. Zástupci SPD se pravidelně objevují v médiích, a tak mají možnost ovlivňovat veřejné mínění a diskurs týkající se mnoha různých společenských témat. Pandemie COVID-19 v posledních letech nebyla výjimkou.

Tato práce se zaměří na teoretickou charakteristiku populistických hnutí. Nejprve bude v teoretické části vysvětlen populismus obecně s důrazem na thin-veiled ideologii Case Mudda. Poté bude popsána rodina politických stran, které odpovídají klasifikaci populistické krajní pravice. Důraz bude kladen i na vysvětlení historických fenoménů, které ovlivňují ideologii těchto hnutí, jako vývoj konceptu nacionalismu.

V analytické části bude probráno hnutí SPD a pomocí analýzy politického programu bude zhodnoceno, do jaké míry odpovídá charakteristice populistické krajní pravice. Nakonec se práce zaměří na hlavní téma, a to je pandemie COVID-19 – konkrétně jak na ní hnutí SPD v prvním roce krize reagovalo a do jaké míry toto chování zapadá do vidění světa z pohledu ideologie populistické krajní pravice.

1 Terminologie a teoretické ukotvení pojmu

1.1 Teorie populismu

Na populismus existuje několik různých úhlů pohledu. Podle některých autorů se jedná o vlastní ideologii, podle jiných názorů zase o politickou strategii k získání voličů, podle někoho zase čistě o nálepku k zdiskreditování politických oponentů. Političtí aktéři někdy tímto označením obviňují své protivníky ze zjednodušování složitých otázek a polarizace

společnosti.¹ Často je diskutován vliv na kvalitu demokracie, na který také neexistuje jednoznačný konsensus. Negativní nádech, které tomuto pojmu dává zaměňování populismu s „demagogií“ a „oportunismem“, a zároveň rozšíření tohoto pojmu pro různá uskupení a aktéry jak v médiích, tak v akademické sféře přispívá k potížím s nalezením jednotné definice. Proti tvrzení, že by se jednalo o samostatnou ucelenou ideologii hovoří fakt, že za populistická jsou považovaná uskupení s velmi odlišným politickým zaměřením – např. německá AfD a zároveň Hugo Chávez ve Venezuele.

V této práci se budu řídit především výzkumem Cas Mudde a dalších autorů, kteří jsou zastánci toho, že populismus je samostatnou ideologií, ale řadí ho k takzvaným „thin veiled ideologies“. Jedná se tedy o ideologii, která nemůže fungovat sama o sobě, ale doplňuje ostatní politické směry.² Nezabývá se všemi aspekty společnosti ale pouze některými, především strukturou politické moci. Ostatní aspekty přináší mateřská ideologie. Mudde zmiňuje, že v rozvojových zemích se populismus spojuje spíše s levicovými ideologiemi a ve vyspělých zemích s pravicovými a že spíše tíhne k radikálním proudům.³ Havlík a Pinková zase přicházejí s rozdělením na „exkluzivně populistické“ a „neexkluzivně populistické“ strany, kdy ty první mají populismus v centru své stranické identity a ty druhé obsahují ještě další ideologickou složku. Tyto dvě skupiny se však neliší stupněm populismu, obě naplňují všechna kritéria, díky nimž je za populistické můžeme označit. Dále tito dva autoři upozorňují na obtíže rozlišení mezi tenkou ideologií a pouhou politickou strategií – obě se totiž v reálném světě projevují stejně (a to rétorikou politických hráčů) a tudíž podle nich rozlišení ztrácí na významu.⁴

Ve své práci *POPULISM: A Very Short Introduction* Cas Mudde popisuje jednotlivé koncepty, které populisté používají. Zaprvé se populisté snaží vytvořit dojem, že společnost je rozdělená na dva homogenní protilehlé tábory, čímž se radikálně liší od pluralitní demokracie. Na jedné straně stojí morálně zkažené elity, na druhé jednolitý lid. Lid je morálně čistý a suverénní⁵, ale elity ho zradily a místo zájmů lidu sledují sobecky

¹ Skenderovic, 2021, str. 48

² Mudde & Kaltwasser, *POPULISM A Very Short Introduction*, 2017

³ Havlík & Pinková, *Populist Political Parties in East-Central Europe*, 2012, str. 26

⁴ Havlík & Pinková, *Populist Political Parties in East-Central Europe*, 2012, stránky 25-34

⁵ Havlík & Pinková, *Populist Political Parties in East-Central Europe*, 2012, str. 20

své vlastní, nebo v některých populistických pojetích např. zájmy USA nebo Izraele.⁶ Častou strategií je poté politizování témat, u kterých je názor veřejnosti politickým establishmentem dlouhodobě ignorován.⁷

Canovan zmiňuje jako jeden z důvodů úspěchu populistů paradox demokracie. Čím propracovanější demokratický systém je a čím více si dává práce se zastoupením všech různých skupin občanů (prostřednictvím zájmových skupin, soudů, v některých zemích implementováním principů konsociační demokracie, diskutováním probíraných témat na mnoha různých institucionálních úrovních atd.), tím jsou jeho procesy pro běžného člověka nepřehlednější a těžko pochopitelné. Vysvětlení kde vlastně leží moc je poté komplikované. Proto je snadné si představit, že populistická ideologie, která velmi jednoduše vloží moc do homogenního lidu reprezentovaného populistickou stranou nabízí pro mnoho lidí atraktivní alternativu.⁸ V našich podmínkách můžeme často pozorovat kritiku institucí Evropské unie ze strany SPD, která EU obviňuje z toho, že nezastupuje skutečné občany, protože její instituce jsou nevolené (kromě Evropského parlamentu). Absence přímé volby však nutně neznamená nedemokratičnost, reprezentativnosti zástupců v jednotlivých institucích EU je jen dosaženo jiným způsobem.

Antagonistický vztah mezi lidem a elitami není vlastní pouze populistickým stranám, ale můžeme ho pozorovat také u tzv. „anti-political-establishment parties“ (APE) které definoval Andreas Schedler. Podle Havlíka a Pinkové se však tyto dvě skupiny liší mimo jiné v tom, že APEs neuznávají politický režim jako celek, na rozdíl od populistických stran by jim nastolení vlády té „správné“ strany nestačilo, jde jim o překopání celého demokratického systému. Populistické strany kritizují pouze současný establishment, který podle nich zrazuje voliče, ale o zrušení demokratického systému jim nejde.⁹

Koncept lidu je v podání populistů konstrukt, zjednodušení až pokřivení reality. Populisté si mohou sami definovat, kdo do lidu patří a kdo je tím cizím elementem.¹⁰ Některé strany se naopak definici lidu vyhýbají, aby přilákali co největší počet voličů.¹¹ Lid je morálně

⁶ Mudde & Kaltwasser, POPULISM A Very Short Introduction, 2017

⁷ Canovan, 2002, str. 27

⁸ Canovan, 2002, stránky 25-26, 38-39

⁹ Havlík & Pinková, Populist Political Parties in East-Central Europe, 2012, stránky 22-24

¹⁰ Mudde & Kaltwasser, POPULISM A Very Short Introduction, 2017

¹¹ Havlík & Pinková, Populist Political Parties in East-Central Europe, 2012, str. 21

čistý a jednolité, ve skutečnosti existuje pouze v rétorice populistů a s občany dané země se nekryje. Kdo je proti populistické straně, ten není součástí lidu.¹² Tento samotný fakt si protirečí se zásadami demokratického fungování státu. Podle Dahla patří mezi jedno z pěti kritérií demokratického procesu podmínka, že mezi démos (tedy lid, který se podílí na politickém procesu) patří všichni lidé, kteří poté vytvořeným zákonům podléhají. Dahl uznává, že v reálném světě se této podmínky nikdy nelze dosáhnout úplně (viz vyloučení dětí a cizinců), o co nejvyšší naplnění bychom se ale měli pokusit.¹³ Konkrétní podoba lidu poté záleží na konkrétní interpretaci daného populismu. V našich podmínkách jsou z lidu pravicovými populisty typicky vyčleňováni přistěhovalci (především muslimští), Romové, nebo LGBT lidé. V každém případě má být skutečný lid homogenní a suverénní a pokud se objevují nějaké znaky nejednotnosti, pak to musí být dílo elit, které se lid snaží rozdělit. V rámci této logiky také můžeme dojít k závěru, že existence opozice je nelegitimní. Pokud lid vystupuje jednohlasně, potom někdo, kdo vyjadřuje odlišné názory nemůže být součástí lidu.¹⁴

Jako elity populisté vnímají nejen politický establishment, ale také liberální instituce obecně, ekonomické a kulturní elity a média (samozřejmě kromě těch, která je podporují) a dále mezinárodní organizace, typicky Evropskou unií. Propast mezi elitami a lidem pak může být definována různě (i když se často kombinují), podle toho, jakou ideologii populista zastává. Podle socioekonomických měřítek, etnicity (nebo národnosti), nebo podle rozložení politické moci ve společnosti.¹⁵

Sám populista (populistický politik) se staví do role obránce lidu. Je jediný kdo může suverénnímu lidu vrátit zpět jeho moc a často k tomu využívá metody přímé demokracie (nebo alespoň tuto snahu deklaruje – jako když se SPD snaží o prosazení zákona o referendu).¹⁶ Populisté tvrdí že pochází z lidu a mezi elity nepatří (i když tomu často bývá naopak, například Viktora Orbána lze označit za kariérního politika který v politice strávil většinu svého života), že proti nim naopak bude bojovat a vrátí moc zpět do rukou lidu, který tak bude moci vykonávat všeobecnou vůli.¹⁷ Toto můžeme pozorovat například

¹² Müller, 2017, str. 32

¹³ Dahl, 1989

¹⁴ Skenderovic, 2021, str. 58

¹⁵ Mudde & Kaltwasser, POPULISM A Very Short Introduction, 2017

¹⁶ Havlík & Pinková, Populist Political Parties in East-Central Europe, 2012, str. 24

¹⁷ Mudde & Kaltwasser, POPULISM A Very Short Introduction, 2017

v každotýdenních politických usneseních SPD na jeho internetových stránkách, kde SPD kritizuje především kroky současné vlády jakožto škodlivé českým občanům a ze sebe dělá jejich obránce.¹⁸ Dalo by se argumentovat, že vzestupem k moci se populisté sami stanou elitou. Tento fakt ale populisté obcházejí tím způsobem, že se v očích svých voličů snaží předefinovat kdo to elity jsou. Potom tvrdí, že pravá moc neleží v rukou vlády (tedy jich), ale že jí skrytě drží nějaké síly v pozadí.¹⁹ Jan-Werner Müller ve svém hodnocení populismu doplňuje, že kritika elit ještě sama nestačí k tomu, abychom někoho mohli označit za populistu. Zároveň musí také být proti pluralismu a tvrdit, že jen oni sami jsou pravým zástupcem lidu. Toto tvrzení není založeno na empirických faktech, ale je morální – jen populisté totiž dokážou vycítit pravé potřeby a tužby lidu.²⁰

Důležitým konceptem pro populisty je všeobecná vůle lidu. To, podle Mudde, pokud je populismus implementovaný v nedemokratických systémech kde lid není slyšen vede k demokratizaci, ale v liberální demokracii to spíše naopak posiluje autoritářské tendence. V liberální demokracii je vůle většiny vyvažována ochrannými prvky, které mají chránit práva menšin. Tuto roli mají např. soudy, mezinárodní organizace, nebo ombudsman. Populisté s existencí těchto nevolených institucí zásadně nesouhlasí a jsou toho názoru, že nadržují těm, koho nevnímají jako součást lidu (např. když jde o ochranu práv LGBT lidí nebo etnických menšin). Naopak se populisté snaží prosadit třeba zákony umožňující celostátní referenda.²¹ Pokud se populisté dostanou k moci, opozice podle nich vlastně není potřeba a nevnímají jí jako legitimní. Populisté přeci zastupují celý lid a jen oni znají jeho potřeby. Dostali od lidu mandát, který vnímají jako imperativní. To znamená, že mají předem určeno, jak se mají po zvolení chovat a jaké postoje prosazovat, na rozdíl od volného mandátu, kdy politik po svém zvolení může jednat dle vlastního uvážení, které může libovolně měnit. Opozice se jim snaží zabránit ve splnění tohoto úkolu. Co je náplní toho mandátu poté záleží na libovolné interpretaci populistů, budou ale tvrdit, že ten obsah pochází z lidu a oni jsou pouhými vykonavateli. Takto se zbaví odpovědnosti, protože pouze plní instrukce. Pokud populisté naopak prohrají volby, může se stát, že výsledek začnou zpochybňovat a vinit liberální instituce že špatně spočítaly hlasy, případně dokonce ze spiknutí proti nim.²² Učebnicovým příkladem je chování Donalda

¹⁸ viz. seznam internetových zdrojů

¹⁹ Mudde & Kaltwasser, POPULISM A Very Short Introduction, 2017

²⁰ Müller, 2017

²¹ Mudde & Kaltwasser, POPULISM A Very Short Introduction, 2017

²² Müller, 2017

Trumpa po prezidentských volbách v USA, kdy ještě dlouho po zveřejnění konečných výsledků tvrdil, že ve skutečnosti vyhrál a že některé z hlasů pro Bidena byly falešné.

Nakonec stojí za zmínku vztah populismu a demokracie. V demokratických politických systémech západního typu se setkáváme s reprezentativní formou demokracie a konkrétně s liberální demokracií. Reprezentativní složka se projevuje tím, že lid nevládne přímo, ale prostřednictvím reprezentantů, vybraných ve volbách. Liberální složka poté zaručuje, že nedojde k nadvládě většiny nad menšinou. Projevuje se mimo jiné proporčními volebními systémy, deliberací, politickým pluralismem, systémy protivah, zákony na ochranu menšin atd. Populisté naproti tomu věří ve vládu majority, kde minoritní zájmy nemají své místo.²³ Populismus tedy stojí v opozici liberální demokracii. Vztah k demokracii jako takové – tedy vládě lidu – již není vůbec tak jednoznačný. Vůle lidu stojí sice ve středu populistické ideologie a má být implementována v ideálním případě pomocí referend. Absence pluralismu podle mnoha autorů však zároveň znamená nemožnost demokracie.²⁴ Na druhou stranu, v určitých případech může populismus posilovat určité demokratické principy. Tak například kritika vlády může vést ke větší zodpovědnosti vládnoucích subjektů. Populisté mohou také politizovat témata důležitá pro jejich voliče, která byla doposud přehlížena a zároveň sloužit jako reprezentant voličů, kteří se dosud cítili opuštěni politickým establishmentem.²⁵

Někteří autoři jsou toho názoru, že vzestup populismu je symptomem krize reprezentativní demokracie. Mastropaolo zmiňuje změnu v roli politických stran, kdy v minulosti sloužily jako mluvčí různých skupin obyvatelstva a jejich spojka se státem a dnes se místo toho strany koncentrují na vyjednávání různých zájmů a na získání vládní moci. Navíc se vzestupem role médií musí oslovovat široké publikum a ne jen svou cílovou skupinu. Důsledkem toho je deziluze některých voličů, jejichž protestní hlas poté získají populistické strany. Dále Mastropaolo zmiňuje alternativní vysvětlení vzestupu populismu, podle kterého reprezentativní demokracie vůbec není v krizi, ale podle kterého můžeme pozorovat vznik nové štěpné linie ve společnosti, a to na vítěze a poražené globalizace. Populisté se staví do role obránců těch poražených, což se v případě pravicového populismu projevuje xenofobií, protiimigrantskými postoji a

²³ Např. Skenderovic, 2021, str. 48; Mastropaolo, 2021, str. 71

²⁴ Huber & Schimpf, 2021

²⁵ Huber & Schimpf, 2021

euroskepticismem.²⁶

Populismus se může projevovat v několika formách. Mudde popisuje tři: personalistické řízení, sociální hnutí a politická strana. Různé typy jsou úspěšné v odlišných politických systémech. Pro Evropu jsou typické populistické politické strany, v prezidentských systémech latinské Ameriky vídáme populistické vůdce, kteří se na vrchol dostali díky personalistickému řízení, a např. v USA můžeme najít politická sociální hnutí (třeba hnutí Occupy Wallstreet).²⁷ Populista, představující typ personalistického řízení bývá člověk nezávislý na existujících politických stranách. Většinou je charizmatický, snaží se vyvolat dojem, že je zosobněním lidu, jeho zástupcem. Okolo sebe si může vytvořit politickou stranu, která na něm ale bývá závislá a její vůdce jí více či méně nezávisle na ostatních členech řídí.²⁸ Populismus se občas objevuje i mimo oficiální politické organizace v podobě sociálních hnutí, demonstrací apod. Ta většinou vznikají směrem „zezdola nahoru“, kdy se široké skupiny lidí zmobilizují a na základě společné identity jakožto lidu, vedeni nespokojeností s establishmentem, tedy elitou, navrhnou řešení prostřednictvím suverenity lidu.²⁹

Poslední mobilizační typ populismu jsou populistické politické strany. Tyto strany se snaží bojovat proti establishmentu. Ostatní politické strany jsou podle nich zkorumpované a jen oni prosazují skutečné zájmy lidu. Oproti populismu personalistického řízení v politické straně sice může být silný leader, stranu ale plně neovládá (ačkoliv populistický leader personalistického typu řízení si může okolo sebe vybudovat stranu která funguje jako prostředek, jak by se mohl dostat do politického dění). Populistické strany typicky využívají své schopnosti politizovat témata, kterými se ostatní strany nezabývají. Pokud je populistická strana úspěšná a podaří se jí získat místo ve veřejném prostoru, přinutí tím i ostatní strany, aby se daným tématem zabývaly.³⁰

²⁶ Mastropaolo, 2021, stránky 64-66

²⁷ Mudde & Kaltwasser, POPULISM A Very Short Introduction, 2017

²⁸ Mudde & Kaltwasser, POPULISM A Very Short Introduction, 2017

²⁹ Mudde & Kaltwasser, POPULISM A Very Short Introduction, 2017

³⁰ Mudde & Kaltwasser, POPULISM A Very Short Introduction, 2017

1.2 Pravolevá osa politického spektra

Původ pravolevého rozdělení politického spektra můžeme nalézt v době Francouzské revoluce, kdy po svolání generálních stavů měly první dva stavy (šlechta a duchovenstvo) místo po králově pravici a třetí stav (tedy všichni ostatní) po jeho levici. Pravice tedy reprezentovala status quo, staré pořádky, stav, kdy moc náleží panovníkovi a první dva stavy stojí nad tím třetím. Levice tehdy reprezentovala volání po změně, reformaci až zrušení monarchie a její nahrazení republikou a touhu po zrovnoprávnění třetího stavu.³¹ Dnešní situace je samozřejmě úplně odlišná, jistá symbolika se ale do dnešního chápání pravolevé osy politického spektra přenesla.

Heywood popisuje zjednodušeně rozlišení pravo-levého vnímání politiky podle postojů v ekonomice a vztahu mezi jednotlivcem a společností. Pravice klade důraz na trh a individualitu jedince společně s pořádkem ve společnosti, levice zase na zásahy státu do ekonomiky, kolektivismus, rovnost a svobodu.³² V 19. století se rozvíjely ekonomické ideologie, proti sobě stojící kapitalismus a socialismus, jež byly předmětem politického dění, kdy pravice hájila kapitalismus a měla zájem ho šířit do dalších zemí a levice zase socialismus. Toto rozdělení se ještě zvýraznilo ve 20. století s nástupem komunismu a vznikem Sovětského svazu, jehož ideologie měla za cíl kapitalismus úplně zničit společně se zrušením volného trhu. Proti němu stály západní kapitalistické země. Toto zjednodušené pojetí má však řadu nedostatků a není schopné zcela pojmut všechny režimy a ideologie. Fašismus, který bývá vnímán jako krajně pravicové hnutí se silně konzervativními prvky jako důraz na autority a antikomunismus, obsahuje i některé levicové prvky jako odmítání kapitalismu. Problém komunismu spočívá v tom, že stojí proti svobodě, která je zase vnímána jako levicová hodnota. Pro účely krajních utlačovatelských hnutí jako komunismus a fašismus je tedy někdy pravolevá osa upravena do tvaru podkovy, kdy se obě krajní hnutí sobě ve skutečnosti blíží.³³

V průběhu předchozích staletí se ustálily spolu s průběhem průmyslové revoluce tři hlavní politické ideologie a to konzervatismus, liberalismus a socialismus. Konzervatismus se nachází na pravé straně politického spektra, liberalismus také, ale

³¹ Charvát, 2007

³² Heywood, Key Concepts in Politics and International Relations, 2015, str. 119

³³ Heywood, Politické ideologie, 2008, stránky 34-36

blíže k politickému středu a socialismus je na levici. Socialisté zastávali zájmy dělnické třídy, liberalismus byl ideologií střední třídy a konzervativci původně hájili ideologické zájmy aristokracie.³⁴

Konzervatismus hájí tradiční hodnoty, je spíše proti změnám a když už, tak mají být změny pozvolné a být prováděny pouze po pečlivé úvaze. Jedním z nejdůležitějších myslitelů konzervatismu byl Ir Edmund Burke. Ten byl proti revolučním tendencím, nesouhlasil s Francouzskou revolucí, ale podporoval malé, postupné změny společnosti, jako například zákony, které postupně omezily moc britského krále. Existovaly ale i autoritářské formy konzervatismu, které naopak usilovaly o posílení moci koruny.³⁵ Existuje více různých interpretací konzervatismu. Politolog Heywood však představuje pět principů, které mají všechny konzervatismy v zásadě společné: tradice, nedokonalost člověka, organická společnost, hierarchie a autorita, majetek. Konzervativci preferují zaběhlé pořádky, minulostí ozkoušené hodnoty, raději než změny založené na racionalitě, což se projevuje například vztahem k náboženství nebo podporou tzv. tradiční rodiny. Jedině právo a pořádek podle nich dokáže zajistit harmonické fungování společnosti, protože lidé jsou od přírody nedokonalí. Teoretickým ideám jako sociální spravedlnost konzervatisté příliš nedůvěřují. Společnost je vnímána jako přirozeně fungující organismus. Každý jednatel v ní má své pevně dané místo a je na ní závislý. Jisté směry konzervatismu však na toto téma mohou mít odlišný názor, například tzv. Nová pravice (jejíž zástupkyní byla třeba Margaret Thatcherová) klade větší důraz na individualismus. S organicitou společnosti také souvisí princip hierarchie a autority. Podle konzervatismu existuje ve společnosti přirozená nerovnost lidí, na které není nic špatného. Někteří lidé jsou předurčení vládnout a jiní mají následovat. Bez přirozené autority nemůže společnost efektivně fungovat, její jednotlivé složky by se totiž cítily vykořeněny a nastal by chaos. Co se týká vztahu k majetku, vyznávají konzervativci spořivost a uvážené investování. Vlastnictví není pouze privilegiem, ale ukládá člověku i povinnosti. Majetek je v jistém smyslu prodloužením osobnosti daného člověka a je třeba o něj pečovat a předávat ho dalším generacím.³⁶

Liberalismus oproti konzervatismu vyznává individualitu jedince. Účelem společnosti je vytvořit prostředí, kde se mohou jednotliví lidé co nejlépe seberealizovat (oproti

³⁴ Heywood, Politické ideologie, 2008, stránky 34-41

³⁵ Dočekalová, 2010

³⁶ Heywood, Politické ideologie, 2008, stránky 83-115

konzervatismu, který vnímá jednotlivce především jako malou součástku celku). Liberálové věří v rovnost práv a příležitostí, co se však týká financí a majetku, měl by být každý odměňován pouze podle svých zásluh a svou odměnu si řádně odpracovat. Liberalismus začal nabývat na síle s pádem feudalismu a nástupem kapitalismu. Jeho zastánci byli proti tomu, aby se určité vrstvy společnosti jako aristokracie měly lépe než ostatní jen proto, že se správně narodily. Prosazovali vznik reprezentativně demokratických parlamentů oproti absolutistickým monarchiím. Liberálové prosazovali volný trh bez zásahů vlády. Vztah k zásahům vlády se však postupem času měnil, někteří začali podporovat zavádění služeb jako je zdravotní péče a důchody, které měl zajišťovat stát. Tak vznikl moderní liberalismus. Obecně liberalismus vyznává několik zásad. Jednotlivce, svobodu, rozum, spravedlnost a toleranci. O individualitě jedince bylo již dříve v tomto textu pojednáno. Dosažení svobody jednotlivce je podmínkou toho, aby člověk dosáhl svého vlastního potenciálu. Svoboda jedince však končí tam, kde začíná svoboda ostatních. Člověk nemůže svou svobodou ubližovat svému okolí. Dalším důležitým aspektem je racionalismus. Lidské poznání (např. vědecké) má být podporováno a postupně vede k neustálému zdokonalování společnosti a k pokroku. Věci se nemají dělat jen proto, že jsou součástí nějaké tradice (jak říká konzervatismus). Pokud nám rozum říká, že některé věci, které byly v minulosti považovány za správné jsou špatně, mají se změnit. Co se týká hierarchie ve společnosti, jsou si podle liberálů všichni lidé rovni (z morálního hlediska, ne z materiálního) a pro všechny by měla platit pravidla stejně. Zároveň by nikdo neměl dostávat žádné výhody na základě etnicity, pohlaví, původu atd. Od tohoto klasického pojetí liberalismu se odchyluje John Rawls, který určité výhody podporuje, jen ale v případě, že vyvažují nějaké nevýhody, které člověk nedokáže sám ovlivnit a tím je mu umožněno využít svého plného potenciálu. S rozdíly mezi lidmi zároveň souvisí princip tolerance. Liberálové jsou si vědomi, že ve společnosti existuje spousta rozdílných názorů, je ale nutné všechny respektovat (dokud neubližují někomu jinému). Žijeme v pluralitní společnosti, a tak je to podle liberálů dobře.³⁷

1.3 Krajiní pravice

Slovní spojení krajiní pravice bývá více či méně zaměňován s pojmy extrémní pravice

³⁷ Heywood, Politické ideologie, 2008, stránky 43-55

nebo radikální pravice. Na začátku této kapitoly by tedy bylo záhodno si tyto pojmy vysvětlit.

Charvát ve své knize *Současný politický extremismus a radikalismus* nabízí vysvětlení pojmu „extremismus“ jakožto ideologii nejvíce vzdálenou od politického středu, která směřuje ke zničení současného politického systému, jde proti demokratickým hodnotám a stávající systém má za cíl nahradit vlastní alternativou. Pojem může zahrnovat ideologie z různých stran politického spektra, tedy fašismus jakožto extrém vycházející z konzervatismu, komunismus, který je extrémní formou socialismu a anarchismus, který do důsledku dovádí myšlenky liberalismu. Samo označení extremismus však nic neznamená, musíme vždy vědět k čemu se vztahuje. Co bylo označováno v 19. století za extremistické dnes může být úplně normální a naopak. Extremismus bývá často, převážně v médiích, synonymně užíván s pojmem radikalismus. Z lingvistického hlediska ale radikalismus znamená směr, který jde ke kořenům věci, člověk s radikálním zaměřením bude usilovat o rozsáhlé reformy, nemusí to ale znamenat, že by chtěl úplně zničit současné politické uspořádání.³⁸ Právní ukotvení jednotlivých pojmů se navíc liší podle země. Například v Německu jsou extremistické organizace postaveny mimo zákon, radikální ale ne.³⁹ K problematičnosti těchto dvou pojmů kromě neznalosti jejich rozdílu u lidí, co je používají přispívá to, že jsou emočně zabarveny. Často se stává, že slovo extrémista je používáno k diskreditaci politických oponentů a politici sami se většinou za extremisty nebo radikály neoznačují. Navíc sám fakt, že extremisté mají za cíl bojovat proti současnému politickému zřízení nám o jejich vlastní ideologii moc neřekne. Proto je lepší mluvit o nich v kontextu jejich politického směřování.⁴⁰ Mudde popisuje rozdíl mezi extrémní pravíci a radikální pravíci podle jejich vztahu k demokracii. Zatímco zastánci extrémní pravice mají za cíl politické uspořádání liberálně demokratických zemí úplně zničit a odmítají demokracii a suverenitu lidu v jejich podstatě (protože rovnost lidí je jim z principu cizí), podporovatelé radikální pravice přijímá demokracii, ale mají problém s liberální demokracií. Především s jejími složkami jako jsou ochrana menšin nebo oddělení složek moci. Extremisté odmítají vládu lidu, radikálové ne.⁴¹

V této práci budu používat hlavně pojem krajní pravice, což je slovní spojení zaštiťující

³⁸ Charvát, 2007

³⁹ Mudde, *The Far Right Today*, 2019

⁴⁰ Charvát, 2007

⁴¹ Mudde, *The Far Right Today*, 2019

společně široké spektrum pravicových směrů, které se se vzdalují ideálům liberální demokracie. Patří sem neonacismus, neofašismus nebo pravicový populismus, o kterém konkrétně se bude zabývat příští kapitola. Tyto směry se mohou projevovat jak v oficiální politice na všech jejích úrovních, tak i v neformálních aktivistických hnutích a sdruženích, jakožto i v nelegálních teroristických a jiných aktivitách.

Podle Dietmara Locha můžeme pozorovat začátek krajní pravice v Evropě na konci 19. století. Již tehdy byly jejími pilíři nacionalismus a rasismus. Nejagresivnější formou se projevila za 2. světové války v podobě nacismu a fašismu. Po konci války došlo na určitou dobu k diskreditaci tohoto politického směru.⁴²

1.3.1 Nacionalismus

Jedním z charakteristických znaků krajně pravicových ideologií je nacionalismus. Ten lze obecně definovat jako názor, který má za cíl překrývání národa s politickou jednotkou (státem, popř. autonomním celkem).⁴³

V historii můžeme kořeny nacionalismu dohledat zhruba od doby Francouzské revoluce. V té době se zrodila myšlenka národa jakožto politické entity (do té doby byli občané pouze objektem vůle panovníka), sdružení občanů s právy, kteří sami sobě vládnou. Kolektivní identita se změnila z pasivních poddaných na suverénní národ. Národ byl během revoluce ztotožněn se třetím stavem, který si začal nárokovat občanská práva, která měly doposud k dispozici pouze první dva stavy. Nacionalismus byl tedy revolučním procesem, který emancipoval lid. Součástí tehdejších nacionalistických myšlenek byla i potřeba jejich šíření do dalších zemí a tímto způsobem osvobození ostatních národů z nadvlády absolutistických monarchií. V průběhu napoleonských válek se tedy myšlenky nacionalismu šířily do dalších zemí Evropy, mimo jiné jakožto obraný prvek proti francouzským útokům, který dovolil lidem semknout se proti nepříteli, ale jejich vývoz podporoval i sám Napoleon, protože tím mohl destabilizovat režimy protivnických států.⁴⁴ V devatenáctém století nacionalistické pohnutky pomohly vzniku

⁴² Loch, 2021, str. 80

⁴³ Např. Gellner, 1991

⁴⁴ Charvát, 2007

sjednocené Itálie a Německa, do mnohonárodnostních říší naopak vnesly nestabilitu. Samotný nacionalismus však Německo ani Itálii nevytvořil. Heywood zmiňuje, že svůj podíl v Německu měly spíše úspěchy pruské armády a zájmy tohoto nejsilnějšího německého státu než nacionalistické vášně měšťanských liberálů.⁴⁵

Benedict Anderson ke konci feudální společnosti ještě přidává ústup vlivu náboženství. V dřívější době, kde dominovalo náboženské vnímání světa byly všechny aspekty lidského života i přírody z celého světa propojeny v hierarchickém systému na jehož vrcholku stál Bůh a panovníci vládli jeho jménem. Čas nebyl vnímán lineárně protože v očích Boha se minulost a budoucnost odehrávala simultánně a zároveň bylo vše součástí božského plánu. Když se toto vnímání změnilo, lidé mohli vnímat čas jako kontinuálně proudící s budoucností která bude teprve vytvořena. S ustupujícím vlivem náboženství jeho místo nahradila národní pospolitost a zároveň zmizela absolutní legitimnost vládců která doposud pocházela od Boha. Svou roli ve vzniku národního cítění také hrálo vynalezení tisku, které umožnilo masovou komunikaci na velké vzdálenosti mezi lidmi, kteří by se nikdy nepotkali a umožnilo tak vytvoření představované komunity. V kontrastu s jinými autory Anderson zastává názor, že nacionalismus se poprvé projevil v koloniích Amerik a až poté přišel na evropský kontinent.⁴⁶

Alternativní teorii nacionalismu nabízí Ernest Gellner, podle kterého byla hnacím motorem nacionálního přerodu Evropy industrializace. V agrární společnosti existovala velmi malá možnost sociální mobility mezi společenskými třídami. Panoval postoj, že společenské role jsou přirozeně předurčené, a tak nebylo třeba, aby společnost byla homogenní, spíše naopak. Naopak v industriální společnosti je třeba aby lidé byli flexibilní, byli schopni se adaptovat na nové podmínky a mohli komunikovat s lidmi z rozdílných částí společnosti (čehož podmínkou je rozvinutý vzdělávací systém). Nacionalismus tak nabízí společnou půdu a slouží ke sjednocení společnosti. Menšinové etnicity poté mají možnost buď se asimilovat, nebo vytvořit alternativní hnutí za národní samostatnost.⁴⁷

Podle Miroslava Hrocha kořeny národů sahají do doby ještě dávno před Francouzskou revolucí. Hlavní roli v jejich vývoji i podle něj hrála modernizace, která sebou přinesla

⁴⁵ Heywood, Politické ideologie, 2008, stránky 160-161

⁴⁶ Anderson, 2006

⁴⁷ Gellner, 1991

řadu celospolečenských změn a přetvořila feudální společnost na společnost moderní kapitalistickou. Moderní národ charakterizuje jako skupinu, jejíž členové jsou kulturně, politicky, ekonomicky a jazykově propojeni. Jako nutné podmínky uvádí sdílenou národní paměť, společný jazyk, který zajišťuje intenzivnější komunikaci mezi lidmi z daného národa než s lidmi z jiných národů, a společné národní vědomí sounáležitosti, tedy společnou identitu. Takto vnímá národ jako specificky evropský koncept, vycházející z místních historických reálií. Dále popisuje přetváření Evropy v závislosti na formování národů. Na začátku 19. století v Evropě popisuje 7 státních národů (tedy kde se národ překrývá s hranicemi státu a státní národ je vládnoucí, ostatní etnicity jsou jen součástí menšin) a tři multietnické státy (jako Rakouské císařství). Etnických skupin však bylo na území Evropy mnohem více, některé s historií státnosti, jiné, které nikdy vlastní stát neměly nebo neměly ani literaturu ve vlastním jazyce. Na druhou stranu, v dnešní době většina těchto etnických skupin v Evropě vlastní státností disponuje a můžeme hovořit o národu. Proces vzniku národa poté Hroch popisuje rozdílně v závislosti na výchozí situaci, a to buď jako státní národ nebo národní hnutí. Státní národ vznikl v situaci, že stát, v němž budoucí národ bude užívat svou státnost již existuje. V procesu modernizace a přerodu společnosti z feudální kde byla jen úzká vládnoucí vrstva na občanskou a vznikem občanské společnosti dochází k identifikaci lidí majoritní etnicity s národem který si sám vládne prostřednictvím sobě rovných občanů. Typickým příkladem je Francie. Odlišným případem je národní hnutí, které vzniká ve státech kde budoucí národ není u moci. Takto vznikl český národ pod Habsburskou vládou. Tyto etnické skupiny neměly vládnoucí třídu ani vlastní státní zřízení a literární tvorba v rodném jazyce byla omezena (všechny tři podmínky však nemusí platit ve všech případech). Národ pak vznikl ve třech fázích. Nejprve oživením jazyka, národní historie, kultury (například literárními aktivitami), poté snahami o probuzení nové národní identity v příslušnících všech vrstev dané etnické skupiny. Pro to však byla potřeba vyvinutá schopnost abstraktního myšlení, aby si lidé vůbec dokázali představit sounáležitost s velkou skupinou neznámých lidí a ne jen se svou vlastní lokální komunitou. S tím pomohlo rozšíření školní docházky. Poté vzniká masové národní hnutí, které může začít usilovat o svá práva v rámci vícenárodnostního státu.⁴⁸

Původně měl nacionalismus liberální charakter, kdy usiloval o osvobození lidu od nadvlády panovníka, který nad ním měl moc. V průběhu 19. století se ale jeho charakter

⁴⁸ Novák, a další, 2023, stránky 730-744

začal měnit a jak ho konzervativní politici začali přijímat jako součást své ideologie, začaly se objevovat i konzervativnější prvky, jako šovinismus a soupeření národů mezi sebou. Nejprve v koloniích, které z nacionalistického pohledu ukazovaly sílu a velikost národa, a později i v Evropě.⁴⁹ Koncem 19. století evropské mocnosti ovládly Afriku, což bylo doma vítáno s nacionalistickým nadšením. Šovinismus, tedy myšlenka že některé národy jsou přirozeně nadřazené jiným, toto dění ospravedlnil. Mezitím na Evropském kontinentu stoupala nedůvěra mezi národy, docházelo ke zbrojení a dění vyvrcholilo ve vytvoření dvou proti sobě stojících aliancí – Trojspolku a Trojdohody. Když začala první světová válka, lidé jí vítali.⁵⁰ Vyvrcholení nacionalismu přišlo po první světové válce v podobě nacismu, kdy se k nacionalismu připojily antisemitismus a rasismus. Nacionalismus můžeme pozorovat i v pozdější době, jak v podobě různých hnutí za nezávislost (např. v Severním Irsku nebo Skotsku), tak u krajně pravicových uskupení.⁵¹

Nacionalismus se v politice projevuje různými způsoby. Může být emancipační (jako v 19. století, kdy byl užíván k osvobození suverenity lidu, kterému dal společnou identitu, z autokratické nadvlády panovníka) nebo i omezující (v podání konzervativců, když usilují o zachování tradičních hodnot a pomocí nacionalismu se snaží zabránit migraci a změnám společnosti přicházejícím z ostatních částí světa). Nacionalismus může být využíván pravicovými i levicovými hnutími, a dokonce i marxisty, jak tomu bylo například v Číně v době Mao Ce-tunga. V závislosti, s jakou ideologií se spojuje Heywood popisuje několik různých nacionalismů – např. liberální nacionalismus, konzervativní nacionalismus, rozpínavý nacionalismus, nebo postkoloniální nacionalismus.⁵²

Hlavní myšlenkou nacionalismu je, že národ je přirozená entita se sobě vlastními charakteristikami. Základní politická jednotka, která si má sama vládnout. Existuje inkluzivní a exkluzivní pojetí národa. V inkluzivním pojetí je národ založen na občanství a určující je loajalita jedince k národu, jeho vlastenectví. Exkluzivní pojetí, jak název napovídá, určuje, kdo k národu patří a kdo ne přísnějšími podmínkami. Nejčastěji se jedná o etnicitu, jazyk, společnou kulturu a historii, popř. náboženství (postupem času se přidala krev – tedy genetika).⁵³ Tyto myšlenky ovšem nemají moc spolehlivé historické zázemí.

⁴⁹ Charvát, 2007

⁵⁰ Heywood, Politické ideologie, 2008, stránky 177-179

⁵¹ Charvát, 2007

⁵² Heywood, Politické ideologie, 2008, stránky 159-188

⁵³ Dočekalová, 2010

V průběhu dějin na jednom území spíš žili příslušníci různých národů, existovaly etnické menšiny, lidé v jednom státě mluvili různými jazyky a příslušnost ke státu určovala kterého panovníka byl člověk poddaný, a ne jakou měl národnost či etnicitu. Příslušnost se navíc mohla celkem rychle měnit pomocí sňatkové politiky evropských monarchů. To ovšem nezabránilo nacionalistům své myšlenky úspěšně šířit mezi širokou populaci, pro kterou nacionalismus přinesl novou identitu.⁵⁴ Anderson národ definuje jako imaginární politickou komunitu. Imaginární je z toho důvodu, že jedinci nikdy nebudou znát všechny ostatní příslušníky národa, přesto s nimi cítí sounáležitost. Anderson však odmítá, že by tato imaginárnost zároveň znamenala, že národ není skutečný, jak tvrdí někteří, a argumentuje, že vlastně všechny komunity, kde se navzájem všichni neznají jsou imaginární – představované. Tato komunita je zároveň limitovaná, protože nikdy neobsáhne všechny lidi, ale ani na to nebude mít ambice na rozdíl od například náboženství – národ končí tam, kde jiný začíná. Zároveň však v těchto limitech usiluje o nezávislost, suverenitu. Komunita je vnímána na horizontální úrovni, spojuje členy bez ohledu na společenskou třídu nebo gender a vytváří mezi nimi pocit sounáležitosti bez ohledu na reálné nerovnosti které mezi nimi mohou existovat. Díky tomu jsou členové národa ochotni v extrémních případech i pokládat za oběť svůj život.⁵⁵

Nacionalismus má několik odlišných forem. Z liberálního nacionalismu vychází myšlenka práva národů na sebeurčení. Podporuje demokratické principy a je proti nadvládě jednoho národa nad druhým, včetně kolonialismu.⁵⁶ V liberálním podání je nacionalismus inkluzivní a usiluje o rovnost národů. Může se však mýlit v tom, že existence národního státu zajistí harmonii.⁵⁷ Většina států totiž není homogenní a obsahuje skupiny, které se nemusí cítit být součástí většinového národa, dosáhnou národní suverenity může tudíž být mnohdy až nemožné. Pokud obyvatelé daného státu skutečně až na výjimky patří k jednomu národu, nezřídka je to důsledkem násilností (v našem kontextu lze zmínit například vraždění Židů a Romů v rámci Holokaustu a následné násilné vyhnání německy mluvící menšiny). Konzervativní nacionalismus vnímá národ jako přirozenou, historicky danou věc. Usiluje o zachování národní jednoty, uchování jazyka a kultury, typickým rysem je vlastenectví a má vlažný až

⁵⁴ Charvát, 2007

⁵⁵ Anderson, 2006, stránky 5-7

⁵⁶ Charvát, 2007

⁵⁷ Heywood, Politické ideologie, 2008, stránky 159-188

odmítavý postoj k imigraci.⁵⁸ Patriotismus je zde nástrojem k udržení práva a pořádku, typické je připomínání historických úspěchů národa například formou různých vzpomínkových oslav.⁵⁹ Expanzivní nacionalismus vidí mezi národy rozdíly, které podmiňují nadřazenost určitých národů nad jinými. Je šovinistický, jeho vyznavači jsou militantní, pro jejich vlastní identitu je národ jednou z nejdůležitějších věcí. Tento typ nacionalismu byl v Evropě široce rozšířen v 19. století a podporoval koloniální tendence bílých Evropanů nad národy jiných kontinentů, které byly vnímány jako podřadné. Ve 20. století společně s rasismem a antisemitismem dal vzniknout nacismu.⁶⁰ Dále jsou popisovány protikoloniální nacionalismus, kulturní nacionalismus a etnický nacionalismus. Ty však mají pro tuto práci okrajový význam, a proto zde nebudou blíže popsány.

1.3.2 Populistická radikální pravice

Loch píše, že vzestup pravicově populistických stran můžeme pozorovat od 80. let 20. století. Nabízí poměrně bohatý seznam stran z různých zemí, jak ze západní Evropy (Národní fronta ve Francii, Vlámský blok v Belgii), tak i z postkomunistické střední a východní Evropy (např. maďarský Jobbik). Jejich vzestup je dáván do kontextu s globalizací, jejíž vedlejším produktem byli tzv. „poražení globalizace“. Jejich práva tyto strany poté mají zastupovat. Postupem času se z okraje politické arény dostaly do řad politické reprezentace a v některých zemích se i pravidelně účastní ve vládách. V době migrační krize se hlasitě projeví jejich protiimigrační tendence a euroskeptické názory zase vykulminovaly v Brexit.⁶¹ Úspěch populistických krajně pravicových hnutí se liší v závislosti na zemi. Jako jedno z vysvětlení nabízí Loch historický kontext. Například v Německu, kde proběhla po 2. světové válce denacifikace byla laťka legitimity značně vysoká, takže pokud jsme se s příslušníky radikálně pravicových hnutí mohli setkat, bylo to dříve hlavně v podobě skinheadů a dalších subkulturních fenoménů. V Rakousku, kde taková denacifikace neproběhla, dospěla populistická radikálně pravicová strana FPÖ úspěchu již relativně brzy. S nástupem AfD v Německu lze odhadovat, že tento vliv

⁵⁸ Charvát, 2007

⁵⁹ Heywood, Politické ideologie, 2008, stránky 159-188

⁶⁰ Charvát, 2007

⁶¹ Loch, 2021, str. 78

v dnešní době již ztrácí na síle.⁶²

Situace v postkomunistické střední a východní Evropě byla odlišná. Populistické strany se mohly začít objevovat až po pádu komunistických režimů, kdy země prošly hned několikanásobnou změnou. Tyto změny sebou přinesly řadu nejistot, jež nové strany začaly využívat ve svůj prospěch a samy sebe jmenovaly do role zástupce „poražených transformace“. Dalším rozdílem je, že z důvodu absence větší migrace se alespoň z počátku tyto strany projevovaly spíše postojem směřovaným proti vnitřním menšinám než proti cizincům.⁶³

Politická uskupení, která jsou všeobecně považována za součást této skupiny bývají nazývána různě. Kromě pravicového populismu bývají označovány za krajní pravici, extrémní pravici, radikální pravicový populismus, nový populismus, nacionalistický populismus a mnoho dalších označení. Mudde to vysvětluje neexistencí jasných definic a nabízí svou vlastní. Vytvořil nejprve minimální definici a poté maximální definici rodiny politických stran, které označuje za součást populistické radikální pravice (dále PRP).⁶⁴

V rámci minimální definice (vytvořené ze souboru podobností které mají společné všechny strany pro které jsou používána výše zmíněná označení) populistické radikální pravice uvádí Mudde jako nejdůležitějšího společného jmenovatele nacionalismus. Ten Mudde vnímá jako politickou doktrínu usilující o co největší překrytí národa a státu, tedy o monokulturní stát. Ještě přesnějším označením je nativismus, což je víra, že stát by měli obývat jen příslušníci domorodé skupiny a jakékoliv cizí elementy včetně kulturních vlivů jsou nežádoucí a hrozbou pro homogenní národní stát. Kromě problému vyčlenění jiných skupin zde může vznikat problém, pokud dvě nebo více skupin vznášejí nárok na to, že právě oni jsou tou původní domorodou skupinou (viz např. Izrael). Nativismus vyčleňuje nejen cizince (tedy občany jiných států) ale i příslušníky etnických skupin, které na daném území žily po staletí, v závislosti na tom, koho si PRP politik zvolí za domorodou skupinu a kdo do ní podle něj už nepatří. Mudde zmiňuje jako příklad

⁶² Loch, 2021, stránky 83, 87

⁶³ Havlík & Mareš, Sociocultural legacies in post-transition societies in Central and Eastern Europe and the relationship to the resurgence of right-wing extremism and populism in the region, 2021, stránky 259-260

⁶⁴ Mudde, Populist Radical Right Parties in Europe, 2007

cizího elementu maďarskou menšinu na Slovensku.⁶⁵ V našem českém kontextu (podobně jako v dalších částech východní Evropy) bývají zase vyčleňováni Romové. Lid je tedy v podání pravicového populismu ztotožněn s národem.⁶⁶ Jako jednu z největších hrozeb pro národní stát kromě imigrace vnímají PRP strany evropskou integraci. Není proto divu, že jedny z nejhlasitějších euroskeptických hlasů můžeme nalézt právě zde.⁶⁷

Ne každá politická strana, která má ve svém ideologickém jádru nacionalismus, popř. nativismus však do této rodiny stran patří, proto Mudde nabízí ještě maximální definici. Ta se skládá ze tří klíčových prvků, které tvoří ideologické jádro této rodiny: nativismu, autoritářství a populismu. Nativismus byl již popsán výše, konkrétně se v praxi projevuje nacionalistickými a xenofobními tendencemi. Autoritářství Mudde vnímá v pojetí Frankfurtské školy, tedy poněkud odlišně, než bývá autoritářství vnímáno v rámci výzkumu demokracie, kde se objevuje u nedemokratických režimů. Autoritářství je zde vnímáno jako submisivní postoj k autoritám a požadování jasně uspořádané společnosti. Za určitých podmínek je však přijatelné se proti autoritám vzbouřit. Dále sem patří víra v zákon a pořádek a striktní tresty za porušení zákonů.⁶⁸ Volání po „zákonu a pořádku“ se projevuje požadováním vyšších trestů za porušení zákona, je požadována větší disciplína ve školách a jsou kriminalizovány „sociální otázky“ jako potraty, nebo prostituce.⁶⁹ Posledním klíčovým aspektem je populismus, který byl dopodrobna popsán na začátku této práce a jehož hlavními znaky jsou rozdělení společnosti naproti sobě stojící elity a lid a zároveň víra, že pouze populistický politik je pravým zástupcem lidu.⁷⁰ Do nepřátelské elity patří politický establishment, profesionální politici, „eurokraté“ a velké korporace. Elita je zkorumpovaná a užívá nespravedlivých privilegií na úkor obyčejného lidu.⁷¹

Tyto tři znaky se spolu propojují a společně se projevují postoji a politikami typickými pro PRP. Tak třeba nativismus a autoritářství se společně projevují usilováním o striktní kontrolu hranic žádáním vysokých trestů za nelegální migraci. Bývá přehodnocována kriminalita cizinců a zároveň bývají elity obviňovány z toho, že cizincům „nadržují“.

⁶⁵ Mudde, *Populist Radical Right Parties in Europe*, 2007

⁶⁶ Skenderovic, 2021, str. 58

⁶⁷ Loch, 2021, str. 87

⁶⁸ Mudde, *Populist Radical Right Parties in Europe*, 2007, stránky 22-23

⁶⁹ Mudde, *Populist Radical Right Parties in Europe Today*, 2015

⁷⁰ Mudde, *Populist Radical Right Parties in Europe*, 2007

⁷¹ Mastropaolo, 2021, str. 69

Mudde se také zabývá výběrem správného označení pro tuto rodinu politických stran, a nakonec volí termín „populistická radikální pravice“. Označení „pravicový populismus“ Mudde odmítá z toho důvodu, že podle něj ideologickým základem těchto stran je nativismus a ne populismus. „Pravice“ je zde vnímána optikou postoje vůči rovnosti lidí, kde levice považuje nerovnosti za uměle vytvořené, kdežto pro pravici jsou přirozenými. Z ekonomického hlediska již pravolevá osa pro tuto rodinu stran již není zdaleka tolik relevantní, protože ekonomické otázky pro tyto strany zpravidla nejsou klíčové, a navíc je někdy pojímají stylem, který není úplně typicky pravicový ve smyslu volnosti trhu.⁷² Označení „radikální“ poté Loch vysvětluje jejich odmítáním liberálně demokratických principů individuální a sociální rovnosti (konkrétně zmiňuje vliv rasismu).⁷³

2 SPD

2.1 Vývoj strany

Mareš označuje jako začátek nové éry extrémní pravice (Mareš používá pojem „extrémní“ ale v kontextu výše zmíněných definic by se spíš hodilo slovo „krajní“) v ČR rok 2013 kdy se po předčasných volbách dostalo do poslanecké sněmovny hnutí Úsvit přímé demokracie s 6,9 % hlasů.⁷⁴ Politické hnutí „Svoboda a přímá demokracie“ (dále jen SPD) bylo oficiálně založeno 2. června 2015 poslanci Tomiem Okamurou a Radimem Fialou po sporech uvnitř Úsvitu a odchodu obou zakladatelů nového hnutí. SPD mělo od začátku (tak jako původní Úsvit) zaměření odpovídající charakteristikám populistické krajní pravice (jak bude demonstrováno v příští podkapitole). Jako jedny ze svých cílů deklarovalo vystoupení země z Evropské Unie, kterou obvinilo z omezování suverenity, nebo například boj proti migraci.⁷⁵

V původních deseti programových bodech (dohledatelné pomocí internetového archivu Wayback Machine) hnutí mimo jiné deklarovalo, že bude usilovat o změnu politického

⁷² Mudde, *Populist Radical Right Parties in Europe*, 2007

⁷³ Loch, 2021, str. 83

⁷⁴ Mareš, 2021, stránky 416-417

⁷⁵ „Jsme radikální hnutí.“ Okamura má novou stranu – SPD, 2015

systemu na přímou demokracii, konkrétně uzákoněním referend, přímou volbou poslanců, starostů a hejtmanů a odvolatelností politiků.⁷⁶ Hnutí zároveň vyjádřilo podporu „hospodárnému řízení státu“ s argumentem, že veřejné finance jsou rozkrádány „kmotrovskou stranickou mafii“. Zároveň se vymezilo proti vyplácení podpory v sociální nouzi lidem, kteří „již nemají zájem pracovat, neznají slova jako povinnost a odpovědnost a terorizují své okolí kriminalitou“. Sociální pomoc by se prý měla dostat jen „těm, kteří vedou řádný život a vychovávají děti“. ⁷⁷ Co toto v praxi znamená již hnutí dále neuvádí a lze se tak domnívat, že jde spíše o ideologické vyjádření (do kterého si každý volič může dosadit svou vlastní definici) než konkrétní plán. Můžeme zde ale velmi dobře pozorovat typický obrat krajně pravicových populistů, kdy dochází na rozdělení společnosti na „řádné občany“ a „nepřízřusobivé“, kteří jsou z lidu vyčleněni.

První volby do PSP ČR absolvovalo hnutí SPD 20.-21. října 2017. Hnutí obhajovalo několik mandátů poslanců, kteří byli v předchozích volbách zvoleni za jiné politické uskupení. V předvolební kampani hnutí používalo fráze jako „Ne islámu, ne teroristům“, „Odvaha říkat pravdu“, nebo „Spravedlnost pro každého občana“.⁷⁸ Hnutí získalo 22 mandátů, čímž se stalo třetí nejsilnější stranou společně s Piráty.⁷⁹ Po sečtení hlasů Tomio Okamura na tiskové konferenci poděkoval občanům za hlasy a podporu SPD v prosazování demokracie „aby v České republice nevládly elity ale vládl občan“ a v prosazování programu „zastavit jakoukoliv islamizaci české republiky“ a „nulovou toleranci migrace v rámci migrační vlny“.⁸⁰ V listopadu téhož roku byl předseda hnutí Tomio Okamura zvolen jedním z místopředsedů poslanecké sněmovny.⁸¹ V následujícím volebním období byla SPD v roli opozice.

V červenci 2018 obhájil Tomio Okamura na sjezdu hnutí post předsedy, když získal 150 ze 152 hlasů. Na funkci místopředsedy zůstal Radim Fiala. Přítomnost médií byla omezena.⁸²

⁷⁶ Deset zásadních programových bodů politického hnutí SPD

⁷⁷ Deset zásadních programových bodů politického hnutí SPD

⁷⁸ ČECHOVÁ, 2017

⁷⁹ Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20. 10. – 21. 10. 2017 (promítnuto usnesení NSS), 2017

⁸⁰ Volební centrum ČT, 2017

⁸¹ Poslanci zvolili místopředsedy sněmovny, Fiala neuspěl ani v druhém kole. Hlavatý se vzdal mandátu, 2017

⁸² Okamura obhájil funkci šéfa SPD. V projevu se přirovnal k Čapkovi, Zeman nedorazil, 2018

Ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2019 získalo hnutí 2 mandáty.⁸³ V předvolební kampani byl kladen důraz na suverenitu ČR vůči Evropské unii, hnutí se vyjadřovalo proti migraci především ze států Afriky a blízkého východu a multikulturalismu, který podle slov SPD Evropská unie prosazuje. Padala slovní spojení jako „diktát Bruselu“ nebo „likvidace tradičních evropských národů“.⁸⁴ Po volbách se europoslanci za hnutí SPD zapojili do skupiny Identita a demokracie, do které patří např. i europoslanci z německé AfD, z italské Ligy severu nebo francouzského Národního sdružení (do roku 2018 pod jménem Národní fronta).⁸⁵

V době začátku pandemie COVID-19 (první potvrzené případy se objevily 1.3. 2020⁸⁶) mělo SPD 22 poslanců zvolených za hnutí, žádného senátora a dva již dříve zmíněné europoslance.

Ve volbách do poslanecké sněmovny roku 2021 proběhlých v rámci pandemie COVID-19 získalo SPD 20 mandátů, o něco si tedy s předchozím volebním obdobím pohoršilo.⁸⁷ Hnutí vydalo poměrně obsáhlý volební program⁸⁸, nutno však podotknout že popisuje spoustu věcí, které by hnutí rádo změnilo, nenavrhlo však konkrétní kroky, jak toho dosáhnout. Jelikož se tyto volby konaly v průběhu pandemie COVID-19, bylo i toto jedním z důležitých předvolebních témat. Dále byl v kampani kladen důraz na zvyšování důchodů a mezd, energetickou soběstačnost ČR a oproti tomu odmítnutí Green Dealu, zrušení inkluze ve školství, nebo třeba omezení sociálních dávek podle slov SPD tzv. nepřizpůsobivým. V předvolebních debatách se Tomio Okamura vymezoval především vůči koalici Pirátů a STAN a koalici SPOLU. Vyjádřil se, že by byl ochoten vstoupit do vládní koalice se stranou, která by umožnila uskutečnění programu SPD.⁸⁹ Nakonec hnutí ale znovu zůstalo v opozici.

⁸³ Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20. 10. – 21. 10. 2017 (promítnuto usnesení NSS), 2017

⁸⁴ Zahájení volební kampaně SPD, 2019

⁸⁵ Poslanci EP

⁸⁶ V Česku jsou tři lidé nakaženi koronavirem. Předtím byli v Itálii, 2020

⁸⁷ Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20. 10. – 21. 10. 2017 (promítnuto usnesení NSS), 2017

⁸⁸ SPD Volební program

⁸⁹ Superdebata, 2021

2.2 Teoretické zařazení

K účelům teoretického zařazení SPD bude primárně použita analýza politického programu SPD zveřejněná na oficiálních internetových stránkách hnutí.

Již v úvodu se objevují populistické tendence v podobě podpory přímé demokracie (což má ostatně SPD i v názvu). Nyní prý vládne „kmetrovská stranická mafie“, jejíž vládu je třeba ukončit a předat moc do rukou lidu. Zde je jasně vyjádřen základní princip populismu, tedy rozdělení společnosti na lid a elitu. Tento postoj můžeme také sledovat v bodě, podle kterého má být uzákoněna „osobní, hmotná a trestní odpovědnost politiků“ aby se zabránilo „tunelování školství, životního prostředí, zdravotnictví, bezpečnosti země a sociálních služeb drahými a nefunkčními projekty“.⁹⁰ Tento bod naznačuje zkorumpovanost vládnoucích elit, což je typické pro populistickou rétoriku.

V rámci volebního programu je požadováno uzákonění odvolatelnosti politiků a přímé volby poslanců, hejtmanů a starostů⁹¹, čímž SPD usiluje o implementaci principů přímé demokracie, která je pro populismus typická.

V prvním bodě programu SPD požaduje zvýšení ochrany hranic, posílení armády prostřednictvím aktivních záloh a „přípravu k obraně země“⁹² Tato vyjádření můžeme interpretovat v nativistickém smyslu, kdy je požadováno vytvoření bariéry před vlivy cizích kultur prostřednictvím migrace.

Dále je vyjádřena podpora principů sociálního státu jako důstojná penze, vzdělání nebo zdravotní a sociální péče a sociální solidarita společnosti s ostatními. To jsou spíše levicové hodnoty, na druhou stranu v dalším odstavci je vyjádřena podpora tradiční rodině, která je definovaná jako svazek muže a ženy, což je zase typicky konzervativní postoj. SPD také v typickém pravicovém stylu ve svém programu odmítá zvyšování daní. SPD dále odmítá „propagaci a podporu názorů a chování, které ohrožují fungování rodin a výchovu dětí v rodině“.⁹³ Co přesně si pod tímto tvrzením můžeme představit závisí do určité míry na čtenáři, pokud se ale podíváme na dlouhodobé působení SPD a výroky jejích zástupců, lze předpokládat že je tímto myšlena podpora práv LGBT lidí. Toto

⁹⁰ Program, 2021

⁹¹ Program, 2021

⁹² Program, 2021

⁹³ Program, 2021

zapadá do nativistického vidění světa PRP, kde tyto součásti společnosti mohou být viděny jako cizí, a ne jako součást tradiční kultury. Dále jsou v programu vyzdvihováni „řádní občané“, proti kterým jde systém a „šikanuje je“, často jsou také zmiňováni „slušní a pracující lidé“.⁹⁴ Tyto „řádné občany“ lze vnímat jako populistickou interpretaci lidu.

Několikrát je zmíněno vlastenectví a „boj za nezávislost a suverenitu českého státu“, které jsou kladeny do protikladu s evropskou integrací. Ta je prý ohrožením demokracie, mimo jiné prostřednictvím „řízení islamizace“. SPD požaduje, aby bylo možné uspořádat referendum, ve kterém by občané tedy „lid“ mohli rozhodnout o vystoupení z EU. Tyto postoje lze interpretovat jako jasný projev nativismu. SPD odmítá „multikulturní ideologii“ která prý vede k islamizaci a zároveň vyzývá k vlastenectví občanů.⁹⁵

Autoritářství v tomto konkrétním programu není moc silně vyjádřeno, jako jeden z jeho projevů by se snad dala interpretovat novela trestního zákona kterou SPD chtěla navrhnout – „zprísňení trestních sazeb v trestním zákoníku recidivistům způsobem 3x a dost“.⁹⁶

3 Pandemie COVID-19

3.1 Průběh pandemie v ČR a reakce SPD

Nejprve si zběžně zrekapitulujeme průběh pandemie SARS-CoV-2. První případy infekce se u nás objevily 1. března 2020 a to u lidí vracejících se z Itálie, kde už tou dobou bylo více nakažených.⁹⁷ Ke konci měsíce již bylo přes tři tisíce nakažených a několik úmrtí. Přes počáteční zděšení byl počet onemocnění v první polovině roku 2020 zanedbatelný v porovnání s tím, co přišlo později. Skutečná vlna pandemie přišla na podzim téhož roku, kdy se počet aktivních onemocnění vyšplhal až na více než 120 000 ke konci října. Na začátku prosince křivka klesla na cca 40 000 aby znovu začala narůstat a na konci prosince dosáhla dalšího vrcholu o zhruba stejné hodnotě jako na konci října. Stejná

⁹⁴ Program, 2021

⁹⁵ Program, 2021

⁹⁶ Program, 2021

⁹⁷ Švihel, 2020

situace nastala o několik měsíců později kdy počet aktivních případů dosáhl nového maxima v polovině března. Počet denních úmrtí na COVID-19 sledoval křivku aktivních případů, v nejhrošším období umíralo přes 200 nemocných denně.⁹⁸ Očkovat se proti viru začalo v ČR na konci prosince, nejprve bylo očkování zpřístupněno zdravotníkům a seniorům, později zbytku populace.⁹⁹

Protipandemická opatření ze strany vlády a úřadů nastala hned při objevení prvních nálezů na území země a v průběhu pandemie silně ovlivnila a změnila způsob života naprosté většiny obyvatel, což se nevyhnutelně projevilo i v politickém životě. 1. března 2020 nařídila Bezpečnostní rada státu zastavení letů z Koreje a severní Itálie a nařídila konání Světového poháru biatlonu na Moravě bez účasti diváků. Byl naplánován nákup 200 000 respirátorů, které měly být distribuovány praktickým lékařům.¹⁰⁰ Lidé vracující se z Itálie museli od 7. března do povinné dvoutýdenní karantény¹⁰¹ a byly zakázány návštěvy v nemocnicích a ústavech sociální péče, aby se zabránilo nákaze rizikových jedinců. Zároveň bylo doporučeno necestovat do rizikových oblastí.¹⁰² 10. března bylo zakázáno konání veřejných i soukromých akcí s účastí nad 100 lidí a byly zavřeny školy.¹⁰³ O čtyři dny později byly také zavřeny prozatím na deset dnů restaurace a obchody s výjimkou např. obchodů s potravinami nebo lékáren.¹⁰⁴, do stejného data bylo později rozhodnuto o zákazu volného pohybu osob, s výjimkou nezbytných cest. Doporučena byla práce z domova.¹⁰⁵ Omezení pohybu a další opatření včetně uzavření obchodů a restaurací bylo posléze prodlouženo do začátku dubna a byla vypracována novela zákona o rozpočtu, která se měla vypořádat s ekonomickými dopady pandemie a dále byl podán návrh zákona, který by živnostníkům odpustil povinné platby na důchodové a zdravotní pojištění.¹⁰⁶

⁹⁸ Komenda, a další, 2020

⁹⁹ Česko zahájilo očkování proti covidu. Objednáno je na 16 milionů dávek, první dostal Babiš, 2020

¹⁰⁰ Bezpečnostní rada státu vyhlásila ochranná opatření proti šíření koronaviru, ČR zastaví lety z Jižní Koreje a severní Itálie, biatlon bude bez diváků, 2020

¹⁰¹ Čeští občané vracující se z Itálie musí do karantény, stát bude řešit případné kompenzace pro zaměstnavatele, 2020

¹⁰² Kvůli šíření koronaviru budou až na výjimky zakázány návštěvy v nemocnicích a ústavech sociální péče, 2020

¹⁰³ Stát kvůli šíření koronaviru zakázal kulturní, sportovní a společenské akce s účastí nad 100 osob, zavírají se školy, 2020

¹⁰⁴ Vláda posiluje preventivní opatření v souvislosti s koronavirem, uzavírá obchody a restaurace veřejnosti na dobu deseti dnů, 2020

¹⁰⁵ Rozhodnutí vlády o zákazu volného pohybu osob, 2020

¹⁰⁶ Vláda souhlasila s prodloužením omezení pohybu na veřejnosti až do 1. dubna, schválila také další kroky na podporu zaměstnavatelů, 2020

Co se týká reakcí SPD na pandemii, již od počátku března kritizovalo hnutí vládu za nedostatečnou připravenost, prosazení nouzového stavu však nebránilo a v politických stanoviscích na jejich internetových stránkách mu vyjádřilo podporu, pokud bude používán pouze na omezenou dobu za účelem ochrany občanů.¹⁰⁷ Po uzavření hranic využilo reakce předsedkyně Evropské komise Ursuly van der Leyen, která se k akci vyjádřila kriticky, protože jí vadily ekonomické dopady uzavření hranic a vliv na životy lidí.¹⁰⁸ Na to SPD reagovalo nativistickým stylem tak, že podle něj EU ohrožuje národní zájmy ČR a v populistické stylu obvinilo „elity EU“ z nezájmu o osud občanů a z toho, že se místo skutečných problémů věnují záležitostem „v oblasti klimatického aktivismu, pozitivní diskriminace a genderismu“. Zde lze pozorovat ve stylu Muddovy Teorie populismu rozdělení společnosti na lid a elitu, kdy elita působí proti zájmu lidu. Dále se hnutí vyjádřilo, že „Evropská unie nám škodí a musí skončit!“.¹⁰⁹ Obviňování institucí jako Evropská Unie, popř. WHO a dalších z neúspěchu v době pandemie bylo časté i u jiných stran z rodiny PRP.¹¹⁰ K novele rozpočtu se SPD vyjádřilo pozitivně, ale zároveň na svých stránkách napsalo, že je třeba přestat „vyhazovat peníze za nepřizpůsobivé, politické neziskovky a podobně“.¹¹¹ Ti jsou ze strany SPD vnímáni jako cizí prvky, které elity vydržují na úkor skutečného lidu. V nativistickém stylu se SPD na svých stránkách vyjádřilo, že je v kontextu pandemie třeba zjednat potravinovou bezpečnost a soběstačnost „navzdory EU“. Podobné postoje lze pozorovat i v případě nákupu ochranných prostředků, kdy SPD vyjádřilo nesouhlas s nákupy respirátoru od zahraničních firem místo jejich výroby českými firmami.¹¹² Dění okolo pandemie také SPD využilo k argumentaci proti vysílání vojáků na zahraniční mise a spolupráci s NATO. Čeští vojáci jsou prý více potřeba doma než v zahraničí (v té době byli např. čeští vojáci vysláni na výpomoc při hlídání hranic v době jejich uzavření) a proto by měla být přepracována Bezpečnostní a Obranná strategie ČR. Pandemie prý ukazuje, „že se musíme v otázkách bezpečnosti a obrany v první řadě spoléhat sami na sebe, a nikoliv na EU a NATO“.¹¹³ Takovýto izolacionistický přístup v rámci mezinárodních vztahu především v oblasti bezpečnosti je pro strany PRP typický a lze tak předpokládat, že

¹⁰⁷ Politické usnesení SPD, 3.3. 2020, 17.3. 2020

¹⁰⁸ Uzavírání hranic narušuje život lidí, kritizuje šéfka Evropské komise, 2020

¹⁰⁹ Politické usnesení SPD, 17.3. 2020

¹¹⁰ Falkenbach & Greer, 2021, str. 16

¹¹¹ Politické usnesení SPD, 24.3. 2020

¹¹² Politické usnesení SPD, 14.4. 2020

¹¹³ Politické usnesení SPD, 31.3. 2020

argumentace pandemií je pouhou záminkou.¹¹⁴

Přes léto se situace okolo koronaviru uklidnila, a proto se snížil i počet vyjádření SPD k tématu. Nový nárůst nákazy přišel na podzim. Když počet aktivních onemocnění začal v srpnu zase stoupat, SPD nejprve odmítalo další plošná opatření a tvrdilo, že vláda jen straší druhou vlnou. Na začátku září, tedy v podstatě těsně před nástupem vlny, na jejímž vrcholku bylo přes 8000 hospitalizovaných pacientů s COVID-19¹¹⁵, vydalo SPD prohlášení, že roušky by měly být povinné jen v ohniscích nákazy.¹¹⁶ V průběhu října, když situace začala dosahovat kritických mezí, vláda schválila zahraniční pomoc vojenských zdravotníků EU a NATO. Jednalo se mimo jiné o členy americké Národní gardy nebo německých ozbrojených složek, přijíždějících mělo být až 300, neměli zůstat déle než 90 dnů a měli pouze spolupracovat s českým personálem v pražské ÚVN a v polní nemocnici v Letňanech (která, ačkoliv za ní bylo utraceno skoro 100 milionů korun, nikdy nebyla využita¹¹⁷).¹¹⁸ SPD se k této zprávě tvrdě ohradila s argumentací, že se jedná o stejnou situaci, jako kdyby na našem území vznikla vojenská základna USA.¹¹⁹ Výroky proti NATO a především ozbrojeným složkám USA jsou pro SPD dlouhodobě typické a zapadají do jejího nacionalistického pojetí světa. Na začátku října a stejně poté i v listopadu a prosinci SPD odmítlo prodloužení nouzového stavu na další měsíc a další restriktivní omezení, ačkoliv počet hospitalizovaných pacientů s COVID-19 přesahoval 8000 a intenzivní lůžka byla obsazena více než tisícem z nich (celková kapacita JIP a ARO lůžek byla přes 4000¹²⁰, nesmíme však zapomínat, že i přes odkládání plánovaných operačních výkonů existovala spousta pacientů, kteří tato lůžka potřebovali z jiných důvodů, než byl COVID-19). Stejně tak poté odmítlo podpořit opatření na omezení počtu lidí v obchodech, které mělo zamezit blízkému kontaktu osob, a tak snížit riziko nákazy.¹²¹

¹¹⁴ Destradi & Plagemann, 2019

¹¹⁵ Komenda, a další, 2020

¹¹⁶ Politické usnesení SPD, 8.9. 2020

¹¹⁷ Schröderová, 2022

¹¹⁸ Vojenští lékaři ze zahraničí mohou přijet, schválila vláda. Parlament návrh projedná, než přiletí Američané, 2020

¹¹⁹ Politické usnesení SPD, 27.10. 2020

¹²⁰ Aktuální přehledy kapacit lůžkové péče v ČR, 2020

¹²¹ Politické usnesení SPD, 7.10. 2020, 3.11. 2020, 18.11. 2020, 8.12. 2020

3.2 Postoj SPD k očkování

Očkovat proti SARS-CoV-2 se v ČR začalo na konci prosince kdy nejprve byly vakcíny zpřístupněny zdravotnickému personálu, zaměstnancům sociálních služeb a seniorům a poté v průběhu dalších měsíců postupně dalším skupinám obyvatel.¹²²

SPD se již ze začátku vymezilo proti možnosti povinného očkování a také proti tomu, aby například překročení hranic v rámci EU bylo umožněno jen očkovaným, popř. testovaným na základě očkovacího pasu. Zároveň vyjádřilo nespokojenost s nemožností výběru očkovací látky, která bude člověku podána (toto pravidlo z počátku existovalo z důvodu nedostatku vakcín a potřeby naočkovat za co nejkratší dobu co nejvíce lidí). Na druhou stranu kritizovalo vládu a EU že je očkování zbytečně zdlouhavé (porovnání s Izraelem který zvládal očkovat mnohem rychleji). EU byla obviněna z elitářství a z toho, že ČR ubírá suverenitu v oblasti vakcinace (v ČR se začalo očkovat pouze látkami schválenými Evropskou lékovou agenturou – dále EMA, na jejíž schválení se muselo čekat). Jako řešení SPD navrhlo jít stejnou cestou jako Maďarsko, které nakoupilo vakcíny z Ruska a Číny.¹²³ Tyto vakcíny však nebyly a ani v době psaní této práce nejsou schváleny EMA.¹²⁴

¹²² Vláda se seznámila s očkovací strategií pro Českou republiku, očkovací místa musí začít průběžně informovat o spotřebě vakcín, 2021

¹²³ Politické usnesení SPD, 26.1. 2021

¹²⁴ COVID-19 medicines

Závěr

Hnutí SPD je jedním z nejvlivnějších krajně pravicových politických hnutí v České republice. Svým zaměřením odpovídá typologii stranické rodiny populistické radikální pravice. Tuto rodinu lze charakterizovat třemi hlavními znaky, a to nativismem, autoritářstvím a populismem.

Nativismus znamená preferenci pro vlastní kulturu, národ, jazyk, zvyky, tradiční uspořádání společnosti atd., které jsou vnímány jako ty původní a jediné správné v domovské zemi. Projevuje se xenofobními a protiimigračními postoji a není namířeno pouze proti cizincům, ale i proti vnitřním menšinám které jsou viděny jako cizí. V našich podmínkách jsou takto viděni například Romové. U SPD se nativistické tendence projevují požadováním vystoupení z Evropské unie a odmítáním přistěhovalců především z muslimských zemí a zemí Afriky. Dále můžeme nativistické postoje sledovat ve vyjádřeních proti „genderové ideologii“ a LGBT, které jsou považovány za hrozbu tradiční rodiny. SPD také často používá fráze jako „boj za nezávislost a suverenitu českého státu“ a tvrdí, že Česká republika je ovládána EU která má za cíl vymazat českou národní kulturu.

Autoritářství se v podání populistické radikální pravice projevuje důrazem na respektování autorit a požadováním tvrdých trestů za porušování zákonů. Toto pojetí se ovšem poněkud liší od pojetí v nedemokratických režimech, kde je vyloučena jakákoliv forma odporu.

Populismus je tzv. tenká ideologie, která sama nemá pevnou ideologickou náplň, ale poskytuje rámec mateřské ideologii, jíž je v podání PRP krajní pravice. Populismus lze charakterizovat několika hlavními znaky. Klíčovým konceptem je rozdělení společnosti na zkorumpovanou elitu a morálně čistý lid. Elita lid zradila a sleduje jen své vlastní zájmy. Lid je v podání populistů homogenní a suverénní a má svou vlastní jednoduchou vůli, která má být naplněna pomocí principů přímé demokracie. Populista na sebe bere roli obránce lidu a jen on je schopen reprezentovat jeho vůli. V rámci PRP jsou z lidu často vyčleňovány určité části společnosti, v podání SPD jsou to cizinci (hlavně muslimští) a tzv. „nepřizpůsobiví“. Typickými zástupci lidu jsou naopak „řádní pracující občané“. Důležitým aspektem populismu je nesouhlas s existencí liberálně demokratických institucí jako soudy, práva menšin nebo mezinárodní instituce jako je EU, protože ty podle nich brání naplnění vůle lidu. Populistické postoje SPD můžeme často pozorovat ve vyjádřeních proti vládě, která je podle něj ovládaná „kmetrovskou mafií“ a neslouží lidu. Další součástí elity je podle SPD Evropská unie, která prý nereprezentuje zájmy občanů. Pravidelně zmiňovaným programovým bodem SPD je snaha o uzákonění celostátního referenda nebo přímé volby a odvolatelnosti politiků. Tyto postoje jsou pro populistické politiky časté a mají za cíl přímo zprostředkovat vůli lidu.

SPD se v rámci pandemie COVID-19 vyjadřovala ve stylu koherentním s principy PRP, když kritizovala Evropskou unii z ohrožování občanů otevřením hranic po zmírnění první vlny nebo když obviňovala úřady z elitářství ve vztahu ke COVID pasům. Vláda byla často obviňována ze zrazení občanů svou nepřipraveností na pandemii a také pomalým nákupem vakcín. Jak EU, tak i vláda byly viděny optikou protikladu elit a lidu.

Na druhou stranu proti principům PRP jde relativní odmítání protiepidemických opatření. Dalo by se očekávat, že v autoritářském stylu bude požadovat respekt a striktní dodržování pravidel potřebných k zvládnutí pandemie. Je však možné, že by SPD postupovala jinak kdyby hnutí bylo ve vládě a samo tato opatření zavádělo.

Summary

SPD is one of the most influential far-right political movements in the Czech Republic. Its orientation corresponds to the typology of the party family of the populist radical right. This family can be characterized by three main features, namely nativism, authoritarianism and populism.

Nativism means a preference for one's own culture, nation, language, customs, traditional order of society etc., which are perceived as the original and the only correct ones in the home country. It manifests itself in xenophobic and anti-immigration attitudes and is not only directed against foreigners, but also against internal minorities who are seen as alien. In our conditions, for example, the Roma minority is perceived in this way. For SPD, nativist tendencies are manifested by demanding withdrawal from the European Union and rejecting immigrants, especially from muslim and African countries. Furthermore, we can observe nativist attitudes in statements against "gender ideology" and LGBT, which are considered a threat to the traditional family. SPD also often uses phrases like "fighting for independence and sovereignty of the Czech state" and claims that the Czech Republic is controlled by the EU, which aims to erase Czech national culture.

Authoritarianism in the interpretation of the populist radical right is manifested by an emphasis on respecting authorities and demanding harsh punishments for breaking the law. However, this concept is somewhat different from the concept in non-democratic regimes, where any form of resistance is excluded.

Populism is a so-called thin ideology, which itself does not have a solid ideological content, but provides a framework for the parent ideology, which, in the case of the PRR, is the far right. Populism can be characterized by several main features. The key concept is the division of society into a corrupt elite and a morally pure people. The elite have

betrayed the people and are only pursuing their own interests. According to populists, the people are homogeneous and sovereign and have their own unified will, which is to be fulfilled using the principles of direct democracy. A populist assumes the role of the defender of the people, and only he is able to represent their will. The PRR often excludes people certain parts of society from the people, in the case of SPD, it is foreigners (mainly Muslims) and the so-called "non-adaptable". On the other hand, typical representatives of the people are "ordinary working citizens". An important aspect of populism is disapproval of the existence of liberal democratic institutions such as courts, minority rights or international institutions such as the EU, because they prevent the fulfillment of the will of the people. The populist attitudes of SPD can often be seen in statements against the government, which, according to them, is controlled by the "godfather mafia" and does not serve the people. According to SPD, another part of the elite is the European Union, which they say does not represent the interests of citizens. A regularly mentioned agenda item of the SPD is the effort to implement a national referendum or direct election and the recallability of politicians. These positions are common for populist politicians and aim to directly convey the will of the people.

During the COVID-19 pandemic, SPD expressed itself in a style consistent with the principles of the PRR when it criticized the European Union for threatening the citizens by opening borders after the first wave subsided or when it accused authorities from elitism in relation to COVID passports. The government has often been accused of failing citizens by its lack of preparedness for the pandemic, as well as its slow procurement of vaccines. Both the EU and the government were seen through the lens of the opposition of the elites and the people.

On the other hand, the relative rejection of anti-epidemic measures goes against the principles of PRR. One would expect an authoritarian style of demands of respect and strict adherence to the rules needed to manage the pandemic. However, it is possible that SPD would have proceeded differently if the movement had been in government and implemented these measures itself.

Odborná literatura

- Mudde, C., & Kaltwasser, C. R. (2017). *POPULISM A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Charvát, J. (2007). *Současný politický extremismus a radikalismus* (Sv. 1). Praha: Portál.
- Dahl, R. A. (1989). *Democracy and its critics*. New Haven: Yale University Press.
- Mudde, C. (2019). *The Far Right Today*. Wiley.
- ČECHOVÁ, D. (2017). Vliv médií na politické volby - jazyk kampaní. Univerzita Karlova. Katedra občanské výchovy a filozofie .
- Dočekalová, P. (2010). *Úvod do politologie*. Praha: Grada.
- Müller, J.-W. (2017). *Co je to populismus?* Praha: dybbuk.
- Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Destradi, S., & Plagemann, J. (18. 06 2019). Populism and International Relations: (Un)predictability, personalisation, and the reinforcement of existing trends in world politics. stránky 711-730.
- Heywood, A. (2015). *Key Concepts in Politics and International Relations*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- Mudde, C. (2015). Populist Radical Right Parties in Europe Today. V *Transformations of Populism in Europe and the Americas: History and Recent Tendencies*. London, 295-307: Bloomsbury Academic.
- Heywood, A. (2008). *Politické ideologie*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Novák, M., Brokl, L., Drulák, P., Frič, P., Gregor, M., Hendrych, D., . . . Skova. (2023). *Úvod do studia politiky*. Praha: Karolinum.
- Anderson, B. (2006). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- Gellner, E. (1991). *Nations and Nationalism (New Perspectives on the Past)*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Havlík, V., & Pinková, A. (2012). *Populist Political Parties in East-Central Europe*. Brno: Masarykova univerzita.
- Canovan, M. (2002). Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy. V Mény Yves, & Y. Surel, *Democracies and the Populist Challenge*. London: Palgrave Macmillan.
- Mareš, M. (2021). Rechtspopulismus in Tschechien und in der Slowakei. V F. Decker, B. Henningsen, M. Lewandowsky, & P. Adorf, *Aufstand der Außenseiter : Die Herausforderung der europäischen Politik durch den neuen Populismus*. Nomos Verlagsgesellschaft.
- Skenderovic, D. (2021). POPULISM: A HISTORY OF THE CONCEPT. V R. Heinisch, C. Holtz-Bacha, & O. Mazzoleni, *Political Populism: Handbook of Concepts, Questions and Strategies of Research*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Mastrolo, A. (2021). POPULISM AND POLITICAL REPRESENTATION. V R. Heinisch, C. Holtz-Bacha, & O. Mazzoleni, *Political Populism Handbook of Concepts, Questions and Strategies of Research*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Loch, D. (2021). CONCEPTUALISING THE RELATIONSHIP BETWEEN POPULISM AND THE RADICAL RIGHT. V R. Heinisch, C. Holtz-Bacha, & O. Mazzoleni, *Political Populism: Handbook of Concepts, Questions and Strategies of Research*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

- Huber, R. A., & Schimpf, C. H. (2021). POPULISM AND DEMOCRACY: THEORETICAL AND EMPIRICAL CONSIDERATIONS. V R. Heinisch, C. Holtz-Bacha, & O. Mazzoleni, *Political Populism: Handbook of Concepts, Questions and Strategies of Research*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Havlík, V., & Mareš, M. (2021). Sociocultural legacies in post-transition societies in Central and Eastern Europe and the relationship to the resurgence of right-wing extremism and populism in the region. V R. Heinisch, C. Holtz-Bacha, & O. Mazzoleni, *Political Populism: Handbook of Concepts, Questions and Strategies of Research*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Falkenbach, M., & Greer, S. L. (2021). *The Populist Radical Right and Health : National Policies and Global Trends*. Cham: Springer International Publishing.

Internetové zdroje

- „Jsme radikální hnutí.“ Okamura má novou stranu – SPD. (16. 6 2015). Získáno 8. 10 2023, z ČR: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1537546-jsme-radikalni-hnuti-okamura-ma-novou-stranu-spd>
- Okamura obhájil funkci šéfa SPD. V projevu se přirovnal k Čapkovi, Zeman nedorazil. (14. 07 2018). Získáno 07. 11 2023, z Seznam Zprávy: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/okamura-obhajuje-poprve-funkci-sefa-spd-zeman-nedorazil-poslal-jen-video-51774>
- V Česku jsou tři lidé nakaženi koronavirem. Předtím byli v Itálii. (1. 3 2020). Získáno 8. 11 2023, z Česká televize: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3056228-v-cesku-jsou-tri-lide-nakazeni-koronavirem>
- Švihel, P. (1. 3 2020). *Akademik, lyžař a studentka z Itálie. Kdo je trojice nakažených v Česku?* Získáno 8. 12 2023, z Seznam Zprávy: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/akademik-lyzar-a-studentka-z-italie-kdo-je-trojice-nakazenych-v-cesku-90690>
- Komenda, M., Panoška, P., Bulhart, V., Žofka, J., Brauner, T., Hak, J., . . . Dušek, L. (2020). *COVID-19: Přehled aktuální situace v ČR*. (Ministerstvo zdravotnictví ČR) Získáno 08. 12 2023, z Onemocnění aktuálně: <https://onemocneni-aktualne.mzcr.cz/covid-19>
- Česko zahájilo očkování proti covidu. Objednáno je na 16 milionů dávek, první dostal Babiš. (27. 12 2020). Získáno 10. 12 2023, z iROZHLAS: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cesko-ockovani-zahajeni-vakcina-koronavirus-covid_2012270617_tzr
- Bezpečnostní rada státu vyhlásila ochranná opatření proti šíření koronaviru, ČR zastaví lety z Jižní Koreje a severní Itálie, biatlon bude bez diváků. (02. 03 2020). Získáno 13. 12 2023, z Vláda České republiky: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/bezpecnostni-rada-statu-vyhlasila-ochranna-opatreni-proti-sireni-koronaviru--cr-zastavi-lety-z-jizni-koreje-a-severni-italie--biatlon-bude-bez-divaku-179981/>
- Čeští občané vracějící se z Itálie musí do karantény, stát bude řešit případné kompenzace pro zaměstnavatele. (06. 03 2020). Získáno 13. 12 2023, z Vláda České republiky: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/cesti-obcane-vracejici-se-z-italie-musi-do-karanteny--stat-bude-resit-pripadne-kompenzace-pro-zamestnavatele-180127/>

- Kvůli šíření koronaviru budou až na výjimky zakázány návštěvy v nemocnicích a ústavech sociální péče.* (09. 03 2020). Získáno 13. 12 2023, z Vláda České republiky: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/kvuli-sireni-koronaviru-budou-az-na-vyjimky-zakazany-navstevy-v-nemocnicich-a-ustavech-socialni-pece-180173/>
- Stát kvůli šíření koronaviru zakázal kulturní, sportovní a společenské akce s účastí nad 100 osob, zavírají se školy.* (10. 03 2020). Získáno 13. 12 2023, z Vláda České republiky: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/stat-kvuli-sireni-koronaviru-zakazal-kulturni--sportovni-a-spolecenske-akce-s-ucasti-nad-100-osob--zaviraji-se-skoly-180196/>
- Vláda posiluje preventivní opatření v souvislosti s koronavirem, uzavírá obchody a restaurace veřejnosti na dobu deseti dnů.* (03. 14 2020). Získáno 13. 12 2023, z Vláda České republiky: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-posiluje-preventivni-opatreni-v-souvislosti-s-koronavirem--uzavira-obchody-a-restaurace-verejnosti-na-dobu-deseti-dnu-180331/>
- Rozhodnutí vlády o zákazu volného pohybu osob.* (15. 03 2020). Získáno 15. 12 2023, z Vláda České republiky: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/rozhodnuti-vlady-o-zakazu-volneho-pohybu-osob-180358/>
- Vláda souhlasila s prodloužením omezení pohybu na veřejnosti až do 1. dubna, schválila také další kroky na podporu zaměstnavatelů.* (23. 03 2020). Získáno 15. 12 2023, z Vláda České republiky: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-rozhodla-o-prodlouzeni-omezeni-pohybu-na-verejnosti-az-do-1--dubna--schvalila-take-dalsi-kroky-na-podporu-zamestnavatele-180577/>
- Uzavírání hranic narušuje život lidí, kritizuje šéfka Evropské komise.* (13. 03 2020). Získáno 15. 12 2023, z iDNES: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/eu-koronavirus-ministri-vnitra-eu-chorvatsko-cesko-svedsko.A200313_112601_zahranicni_jhr
- Vojenští lékaři ze zahraničí mohou přijet, schválila vláda. Parlament návrh projedná, než přiletí Američané.* (22. 10 2020). Získáno 18. 12 2023, z ČT24: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/vojensti-lekari-ze-zahranici-mohou-prijet-schvalila-vlada-parlament-navrh-projedna-nez-prileti-ameri-43352>
- Schröderová, S. (14. 03 2022). Policie opět odložila případ polní nemocnice v Letňanech. Nešlo o trestný čin.* Získáno 18. 12 2023, z ČT24: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/policie-opet-odlozila-pripad-polni-nemocnice-v-letnanech-neslo-o-trestny-cin-23348>
- Aktuální přehledy kapacit lůžkové péče v ČR.* (06. 11 2020). Načteno z Onemocnění aktuálně: <https://web.archive.org/web/20201106224717/https://onemocneni-aktualne.mzcr.cz/kapacity-luzkove-pece>
- Vláda se seznámila s očkovací strategií pro Českou republiku, očkovací místa musí začít průběžně informovat o spotřebě vakcín.* (13. 01 2021). Získáno 20. 12 2023, z Ministerstvo zdravotnictví České republiky: <https://www.mzcr.cz/tiskove-centrum-mz/vlada-se-seznamila-s-ockovaci-strategii-pro-ceskou-republiku-ockovaci-mista-musi-zacit-prubezne-informovat-o-spotrebe-vakcin/>
- COVID-19 medicines.* (nedatováno). Získáno 20. 12 2023, z European Medicines Agency: <https://www.ema.europa.eu/en/human-regulatory-overview/public-health-threats/coronavirus-disease-covid-19/covid-19-medicines>
- Deset zásadních programových bodů politického hnutí SPD.* (nedatováno). Získáno 09. 10 2023, z SPD: <http://spd.cz/program>
- Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20. 10. – 21. 10. 2017 (promítnuto usnesení NSS).* (22. 11 2017). Získáno 06. 11 2023, z

- volby.cz: <https://volby.cz/pls/ps2017nss/ps?xjazyk=CZ>
- Volební centrum ČT.* (21. 10 2017). Získáno 06. 11 2023, z iVysílání:
<https://www.ceskatelevize.cz/porady/11966400156-parlamentni-volby-2017/217411033171021/>
- Poslanci zvolili místopředsedy sněmovny, Fiala neuspěl ani v druhém kole. Hlavatý se vzdal mandátu.* (24. 11 2017). Získáno 21. 12 2023, z <http://domaci.ihned.cz/c1-65967420-poslanci-voli-mistopredsedy-snemovny-do-tajne-volby-jdou-fiala-filip-hamacek-okamura-a-pikal>
- Zahájení volební kampaně SPD.* (25. 04 2019). Získáno 06. 11 2023, z iVysílání:
<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10997918455-mimoradne-porady-ct24/219411034000034/>
- Poslanci EP.* (nedatováno). Získáno 07. 11 2023, z Evropský parlament:
<https://www.europarl.europa.eu/meps/cs/search/advanced?euPoliticalGroupBodyRefNum=5588>
- SPD Volební program.* (nedatováno). Získáno 07. 11 2023, z Programy do voleb:
<https://2021.programydivoleb.cz/strana/svoboda-a-prima-demokracie---spd/volebni-program>
- Superdebata.* (06. 10 2021). Získáno 9. 11 2023, z Česká televize:
<https://www.ceskatelevize.cz/porady/14311626553-volby-2021/221411033171007/>
- Program.* (10. 07 2021). Získáno 08. 12 2023, z SPD: <https://www.spd.cz/program-vypis/#7287>
- Politické usnesení SPD.* (17. 03 2020). Získáno 2023, z Svoboda a přímá demokracie:
<https://www.spd.cz/stanoviska/?pg=20>
- Politické usnesení SPD.* (nedatováno). Získáno 15. 12 2023, z Svoboda a přímá demokracie: <https://www.spd.cz/stanoviska>